

SPIS TREŚCI

WSTĘP

Zarys dziejów refleksji o żywiołach	5
Antyczna teoria żywiołów w refleksji nad architekturą i sztuką	10

ŻYWIOŁ OGNI

Od ogniska obozowego do ołtarza domowego	16
Żywioł ujarzmiony – od otwartego ognia do hypokaustum i pieca	20
Ogień, ognisko i piec we wnętrzu architektonicznym – typologia symboliczno-funkcjonalna	22
Transformacja układu centralnego (okrągłego) w przekątniowy	24
Ołtarze i świątynie ognia – pyrolatria, formy kultu ognia	26
Żywioł ognia w topografii i architekturze świata pozagrobowego – monumentalna wizja piekła w rytualnych księgach starożytnego Egiptu	31
Perskie świątynie ognia	33
Metamorfozy żywiołu ognia	35
Zabawa z żywiołem – architektura w świetle sztucznych ognia	44
Architektura XX w. – żywioł ognia w pełni swych kontrastów	45
Żywioł ognia i jego pochodne jako determinanty kompozycji wnętrz architektonicznych	48
Ogień ujarzmiony – palenisko, kominek i piec we wnętrzach architektonicznych ..	49
Kominek	56

ŻYWIOŁ WODY

Woda w prehistorycznych miejscach kultu	63
Woda w kompozycji przestrzennej prehistorycznych osad	64
Cywilizacje wielkich rzek	65
Miasta nad wielkimi rzekami	68
Woda w architekturze – utylitarność i symbolika	69
Płynąca woda w architekturze	74
Symbolika i dekoracja akwaticzna w kompozycjach ogrodowych	82
Dynamiczna struga wody w architekturze	83
Żywioł wody a rzymskie pomniki architektoniczne	89
Nimfea	91
Akwedukty – symbole ludzkiej potęgi i panowania nad naturą	93
Termy rzymskie – żywioł wody w świątyniach hedonizmu	98
Woda – rzeka zapomnienia, krąg ciszy, samotności i kontemplacji	101
Symbioza kultury żywiołu wody: miasta nawodne i założenia urbanistyczne związane z wodą (od nadrzecznych osad do hydropolis)	103
Woda w symbolice i formach architektury sakralnej i wielkich pomników kultowych	108

Antyczne pomniki architektoniczne jako symbole okiełznania żywiołu wody	111
Dziedzictwo Rzymu a nowa symbolika akwaticzna w architekturze chrześcijańskiej	117
Odrodzenie tradycji kompozycji ogrodowo-akwaticznych	119
Barokowe monumenty akwaticzne Rzymu	122
Woda jako symbol natury w epoce oświecenia	130
Woda we współczesnej architekturze	130
Funkcje wody w architekturze przemysłowej	130
Wieże wodne XIX i XX w. – monumentalne akcenty urbanistyczne – symbole higieny i zdrowia	134
Ożywiony świat morza i motywy nautyczne jako dekoracje architektoniczne	139

ŻYWIÓŁ POWIETRZA 154

Źródła i formy symboliki powietrza	154
Żywioł powietrza jako oddech i tchnienie w reliktach kultu i sztuki prehistorycznej	158
Dusza i tchnienie jako przejawy żywiołu powietrza w założeniach architektury kultowej w świetle tekstów i zabytków starożytnego Egiptu	158
Symbolika tchnienia i wiatru w czasach biblijnych	161
„Bóstwo w wietrze” a orientacja miast i świątyń	165
Źapach – przejaw żywiołu powietrza i znak obecności bóstwa	174
Żywioł powietrza w głosie, dźwięku i echu – od akustyki wewnątrz do ich proporcji	175
Jedność liry i kosmosu. Totalna teoria proporcji. Związek żywiołu powietrza i ziemi	183
Żywioł powietrza inspiracją form i symboliki architektonicznej	186

ŻYWIÓŁ ZIEMI 195

Prehistoryczne formy kultu Ziemi – rola kamienia i jaskiń	199
Formy łączności ze światem Podziemia w antyku i ich związki z architekturą i kompozycją urbanistyczną	202
Monumentalna architektura i topografia głębi ziemi w egipskiej eschatologii	203
Kamień i glina – trwanie i przemijanie. Świątynie starożytnego Egiptu i Mezopotamii	206
Kratofanie lityczne i forma ich architektonicznej manifestacji	208
Komplementarność i opozycja. Twardość, chłód i wieczność kamienia a miękkość, ciepło i przemijalność gliny	216
Budowle a powierzchnia ziemi: uwarunkowania, podstawowe typy kompozycyjne, formy i symbolika	221
Spis wykorzystanej literatury	237
Spis ilustracji	245
Indeks osób i postaci mitologicznych	250
Indeks nazw geograficznych	254